

Papp Tekla

A szerződési jog flexibilitása a gazdasági válság tükrében

In: Auer Ádám, Papp Tekla (szerk.)

A gazdasági világválság hatása egyes jogintézményekre Magyarországon és az Európai Unióban: Interdiszciplináris és jogösszehasonlító elemzés. 272 p.

Budapest: Nemzeti Közszerzői Egyetem, 2016. pp. 199-219.

(ISBN: [978-615-5527-93-7](#))

*Papp Tekla*¹

A szerződési jog flexibilitása a gazdasági válság tükrében

„A deflációs idők e magánjogának szembetűnő karakterisztikumai vannak:... közjogi és közigazgatási rendelkezésekkel nyul a magánjogi autonómiának fenntartott viszonyok közé;...könnyen hajlik arra, hogy egyoldalú érdekeket erkölcsi követelményként fogjon fel,»²

1. Bevezetés

A szerződő felek megállapodásaik megkötésekor olyan ésszerűen előre nem látható gazdasági kockázatokat is vállalhatnak, amelyek bekövetkezése a kontraktusbeli szinallagmát megbonthatja; valamelyik szerződési alany számára aránytalan, teljesíthetetlen többletterhek jelenhetnek meg a szerződéses jogviszonyban. Ilyen, nem kalkulálható gazdasági kockázatot jelenthet az infláció hirtelen megugrása, az árak nagymérvű emelkedése, a munkabérek vásárlóértékének nagyfokú csökkenése, a kereslet-kínálat viszonyainak radikális átalakulása, az áru-, termékpiacok összeomlása, a gazdasági élet szereplőinek (különösen valamelyik szerződő félnek) a fizetéseképtelenné válása, a piaci-pénzügyi viszonyok hátrányos változása, valamint a gazdasági ágazatok termelési és likviditási problémái is. Egy vagy több ország gazdaságát és társadalmát átható gazdasági válság a kontraktus megkötés kori tartalommal való fenntartása esetén bármelyik vagy mindegyik szerződő félre nézve méltánytalan és elviselhetetlen rizikók bevállalását róhatja.

A 2008-ban kirobbant pénzügyi válság a tartalmát adó mind a négyféle eseményt produkálta: a bankválságot, az árfolyamválságot, az adósságválságot és a magas inflációt is.³

¹ egyetemi tanár, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, Európai Köz- és Magánjogi Tanszék

² VARANNAI ISTVÁN: *Deflációs magánjog*, Polgári Jog, 1933/4., 200., 201.

A gazdasági krízisek előreláthatóságát, megjósolhatóságát (ahogy a 2008-asét is) nehezíti, hogy a globálissá vált gazdasági folyamatok vonatkozásában a pénzügyi kockázatok előzetesen nagyon csekély mértékben számszerűsíthetők.⁴ A szerződési jog sem tudja előre feltérképezni és lefedni a gazdasági válságok generálta kirívó kockázatok eseteit (és ez nem is feladata), csak utólagos „lekövetésre” képes, ekkor azonban „nem lehet ex post a kockázat mértékét nagyobbak megítélni, mint amekkorának a cselekvés pillanatában előrelátható és felvállalható volt egy racionális kockázatvállaló attitűdöt feltételezve.”⁵ A magyar magánjog azonban nem először szembesül ezzel a problémával: a XX. századi nagy gazdasági krízis válságjogi megoldásokat vont maga után (pl.: valorizáció, gazdatartozások rendezése, moratóriumok).⁶

A fentebb vázolt problémakör jogi aspektusait többféleképpen is felfoghatjuk és megközelíthetjük:

- egyrészt a *pacta sunt servanda*⁷ és a *clausula rebus sic stantibus*⁸ jogelvek párharcaként,⁹ avagy jogbiztonság (stabilitás) versus jogi flexibilitás (változásra alkalmasság) követelményeinek összeütközéseként,¹⁰
- másrészt a magánjog közjogiasodásának teret nyitó jogi szabályozás leképződéseként,
- harmadrészt a szerződési jogi normák és a magyar judikatúra rugalmasságát próbára tevő jelenségként,
- negyedrészt a szerződő felek magánautonómia-keretei teherbíró képességének fokmérőjeként (pl.: előreláthatósági, vagy a szerződési körülmények elnehezülésére

³ KISS ÁRON – SZILÁGYI KATALIN: *Miért más ez a válság mint a többi?*, Közgazdasági Szemle, 2014/9., 951.

⁴ FORGÁCS IMRE: *Kiút a káoszról? A pénzügyi piacok jogának dilemmái*, Jogtudományi Közlöny, 2015/1., 27.

⁵ MÁLIK JÓZSEF ZOLTÁN: *A kockázat jogi kezelése és buktatói*, Jogelméleti Szemle, 2014/2. 11.

⁶ Lásd GYÖRGY ERNŐ: *Irányított gazdálkodás, állami beavatkozás és a jogrendszer változásai*, Polgári Jog, 1937/1., 1-11.; CZUGLER PÉTER ÁRON: *Hitelválságok kezelése egykor és most, A bethleni konszolidáció magánjogi válságjogának tanulságai a jelenkor számára*, Jogtudományi Közlöny, 2015/1., 37-41.

⁷ Szolnoki Városi Bíróság 3.p.22.195/2010/8.: a *pacta sunt servanda* elve a kötelmi jog legalapvetőbb szabályának kifejeződése; ennek következetes érvényre juttatása nélkül a szerződéses viszonyok működésképtelenek, s e nélkül a jogbiztonság és forgalombiztonság még megközelítőleg sem tartható fenn.

⁸ Csongrád Megyei Bíróság 7.G.40.267/2008/7.: Minden olyan szerződés, amelyet a szerződés megkötését követően nem rögtön teljesítenek bizonyos fokú kockázatot jelent a felek számára. A szerződéskötést követően olyan változások állhatnak be, amelyek következményeként a szerződés gazdasági egyensúlya teljesen felborulhat, de legalábbis aránytalanságok keletkezhetnek. Amennyiben a szerződő felek megállapodásukkal, szerződésmódosításukkal nem tudják rendezni, ezek kiküszöbölése a szerződésekbe történő beavatkozást teheti szükségessé. Ez történhet bírói úton (Ptk. 241. §), vagy törvényi, rendeleti úton. A *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazására – az előbb említett módokon -, csak a felek tartós jogviszonyát rendező szerződések esetén van lehetőség.

⁹ Ehhez lásd TALABOS DÁVIDNÉ LUKÁCS NIKOLETT: *A clausula rebus sic stantibus elv története és továbbfejlesztési módjai a német jogban, figyelemmel a porosz és osztrák magánjogra*, Magyar Jog, 2015/1., 51-57.; MÓNKA JÓZON: *Country Report Hungary = Consumer Debt and Social Exclusion in Europe*, ed.: H.-W. MICKLITZ – I. DOMURATH, Ashgate, Surrey – Burlington, 2015., 90.

¹⁰ JUHÁSZ ZOLTÁN: *A szerződési szabadság és határai alkotmányjogi és magánjogi nézőpontból, valamint a 'clausula rebus sic stantibus' elve*, Közjogi Szemle, 2015/1., 40.

tekintettel újratárgyalási klauzulák kontraktusokba foglalásának gyakorisága Magyarországon).¹¹

Az alábbiakban elemzés tárgyává tesszük, az Alkotmánybíróság témánkat érintő álláspontját, valamint azt, hogy a magyar bírói gyakorlatban a felek milyen Ptk-beli jogalapokra¹² hivatkoztak azzal kapcsolatban, hogy a gazdasági/üzleti kockázat okán a szerződéses kötelemből szabaduljanak, továbbá a vonatkozó európai szabályozásokra tekintettel vonjuk le a tanulságot.

2. Az Alkotmánybíróság vonatkozó álláspontja

Az Alkotmánybíróság a tartós, hosszú idejű, folyamatos jogviszonyokban rejlő kockázatviselés szempontjaira (jelentős gazdasági, politikai, pénzügyi és egyéb társadalmi változások - háború, válság, infláció, gazdasági lehetetlenülés etc. - hatásaira) több határozatában hivatkozott¹³ és ezzel kapcsolatban felhívta a figyelmet a szerződések „közjogiasodására” (az állami beavatkozásra, a szerződési kötelezettségek átértékelésére, megváltoztatására, esetlegesen szerződések megszüntetésére) is.

A felek a szerződések megkötésekor az esetleges későbbi változások ésszerűen előrelátható kockázatának viselésére vállalkoznak, azonban a kontraktusbeli feltételek lényegesen megváltozhatnak. Ilyenkor az adott változások mellett az eredeti tartalommal már nem méltányos a szerződés teljesítését kikényszeríteni, a szerződéses kötelezettségeket fenntartani, mert a szerződéskötéskor előre nem látott körülmények lényegesen megváltoztathatják a szerződő felek helyzetét, a jogok és kötelezettségek arányát, és valamelyikük számára rendkívül terhessé vagy lehetetlenné tehetik a szerződés változatlan tartalommal való fenntartását, illetve a megállapodás teljesítését.¹⁴

¹¹ ÍH 2015. 59.: Nem a szinallagma védelmét szolgálja a pénzügyi szolgáltató általánosan megfogalmazott, egyoldalú szerződésmódosítást biztosító szerződési kikötése, amely alapján kizárólag a pénzügyi intézmény döntheti el, hogy az eredeti szerződéses egyensúlyt miként fogja biztosítani: ez önkényes, a jogok és kötelezettségek egyensúlyának a fogyasztó hátrányára történő megbomlására ad lehetőséget. A pénzügyi szolgáltató ahhoz fűződő érdeke, hogy a körülmények megváltozása esetére felkészüljön, ugyanolyan fontos, mint a fogyasztó jogos érdeke, hogy előre láthassa, egy meghatározott változás vele szemben milyen következményekkel jár a jövőre nézve, illetve hogy olyan ismeretekkel rendelkezzen, amelyek lehetővé teszik a számára, hogy az új helyzetnek leginkább megfelelő módon reagáljon.

¹² Ennél az elemzésnél csak a régi Ptk-n – 1959. évi IV. törvény – alapuló bírói döntések voltak hasznosíthatóak, az új Ptk. – 2013. évi V. törvény – témánkhoz kapcsolódó előírásai még nem csapódtak le a magyar judikatúrában.

¹³ 32/1991. (VI. 6.), 1473/B/1991., 43/1995. (VI. 30.) és 66/1995. (XI. 24.) AB határozatok

¹⁴ 32/1991. (VI. 6.) és 66/1995. (XI. 24.) AB határozatok

Ezekben a rendkívüli változásokkal járó esetekben a régi Ptk. 241. §-a alapján az egyes egyedi jogviszonyokba a bíróság beavatkozhatott és módosíthatta, a megváltozott körülményekhez igazíthatta a tartós, hosszú lejáratú szerződések eredeti tartalmát.¹⁵ Ilyenkor a bíróságnak az egyik fél szolgáltatásának az elnehezülésével szemben a másik fél szerződésbe vetett bizalmát kellett mérlegelnie és ezeket egyeztetve a szerződési terheknek egy új, méltányos elosztását kellett megoldania.¹⁶ A szerződési igazság a szolgáltatások egyensúlyának előre nem látható felborulása, a szerződéses jogok - kötelezettségek aránytalanná válása esetére beavatkozást követelt: az aránytalanság, a lényeges jogsérelem kiküszöbölését a szerződési feltételrendszer megváltoztatásával.¹⁷

A *clausula rebus sic stantibus* elvéhez hasonló, de annál általánosabb megfogalmazású generálklauzula a régi Ptk. 226. § (2) bekezdésének¹⁸ „kivételességi” formulája, amely alapján a jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát kivételesen megváltoztathatja. Az állam azonban jogszabállyal a fennálló kontraktusok tartalmát általában csak ugyanolyan feltételek fennállásakor módosíthatja¹⁹ alkotmányosan, mint amilyen feltételeket a bírósági úton való szerződésmódosítás megkövetel.²⁰ A jogalkotó akkor jogosult a meglévő, tartós szerződéses jogviszonyokat megváltoztatni, ha a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható és túlmegy a normális változás kockázatán, valamint ha a beavatkozás társadalmi méretű igényt elégít ki (vagyis a szerződések nagy tömegét érinti).²¹ A jogalkotó feladata és egyben felelőssége felmérni azokat a területeket, ahol a beavatkozás társadalmi elvárás, jogalkotói követelmény.²² Vita esetén az Alkotmánybíróság jogosult a beavatkozás alkotmányosságáról dönteni, ahogy a konkrét megállapodások egyedi eseteiben a bíróság jár el a (rég) Ptk. 241. §-a alapján.²³

Az Alkotmánybíróság úgy vélte, hogy a felek szerződési kockázatvállalása arra is kiterjed, hogy a tartós szerződéses jogviszonyokban a régi Ptk. rendelkezése alapján mind bírói, mind

¹⁵ 66/1995. (XI. 24.) AB határozat

¹⁶ 32/1991. (VI. 6.) AB határozat

¹⁷ 32/1991. (VI. 6.) AB határozat

¹⁸ Jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát csak kivételesen változtathatja meg. Ha a szerződés megváltozott tartalma bármelyik fél lényeges jogos érdekét sérti, a fél kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy – ha a jogszabály másként nem rendelkezik – a szerződéstől elállhat.

¹⁹ 1473/B/1991. AB határozat

²⁰ 66/1995. (XI. 24.) AB határozat: a *clausula rebus sic stantibus* tételét kell ilyenkor is alkalmazni.

²¹ 32/1991. (VI. 6.) és 66/1995. (XI. 24.) AB határozatok

²² DRINÓCZI TÍMEA: *Az Alkotmánybíróság határozata a devizahitelekről, A szerződési szabadság régi – új korlátai*, Jogesetek Magyarázata (JeMa), 2014/2., 7.

²³ 66/1995. (XI. 24.) AB határozat

törvényi szerződésmódosítás bekövetkezhet.²⁴ Egy másik döntésében úgy ítélte meg, hogy a piaci kamatláb pár %-os emelkedése, a belső adósságállomány növekedése, a lakástámogatások költségvetési emelése nem olyan jelentős, mely a rebus sic stantibus klauzula alkalmazhatóságát megalapozná.²⁵ Ellenben a 3048/2013. (II. 28.) AB határozatában az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az állam, a szerződési körülmények ésszerűen előre nem látható és a normális változás kockázatát meghaladó alakulása okán, az általa csak korlátozottan befolyásolható forint árfolyam gyengülése és ebből eredően sok devizahiteles helyzetének elnehezülése miatt, továbbá az ország általános deviza-eladósodottsága folytán, beavatkozásra (pl.: végtörlesztési törvény) kényszerült az adósok érdekében, és avégett, hogy az országot fenyegető jelentős anyagi és szociális károkat elhárítsa.²⁶ Az Alkotmánybíróság rögzítette azt is, hogy a jogalkotó részéről ex gratia, méltányossági juttatás a kedvezményes végtörlesztés lehetőségének megteremtése.²⁷

3. A gazdasági/üzleti kockázat elhárításának jogi indokai a régi Ptk. alapján

3.1. Polgári jogi alapelvre hivatkozással

A szerződési szabadság érvényesülésének a jogszabályi rendelkezések és a magánjogi alapelvek (a jóhiszeműség és tisztesség elve, a jó erkölcs tiszteletben tartásának követelménye) szabnak keretet.²⁸ A szerződéses szabadság korlátjaként a törvény nem fogadja el azokat a szerződéseket, amelyek nyilvánvalóan sértik az általánosan kialakult erkölcsi normákat, ellentétesek a régi Ptk. 4. §-a szerinti jóhiszeműség és tisztesség követelményével; vagyis az üzleti életben a tisztességesen gondolkodó emberek értékrendje az a mérce, amely a jó erkölcs absztrakt fogalmának meghatározásánál irányadó.²⁹

Hőértékesítési keretszerződésnél a 2006 év eleji orosz-ukrán földgázvita miatt a gázszolgáltatás akadályozott volt, ezért a felperes a hőellátáshoz szükséges hőmennyiséget olajfűtéssel állította elő, az alperes pedig a felfüggesztés tartamára gázártámogatást nem kapott; az alperes a régi Ptk. 4. §-ára³⁰ alapítottan nyújtotta be ellenkérelmét. Az el nem

²⁴ 32/1991. (VI. 6.) AB határozat

²⁵ 66/1995. (XI. 24.) AB határozat

²⁶ DRINÓCZI: *i.m.*, 3.

²⁷ 8/2014. (III. 20.) AB határozat; CZUGLER: *i.m.*, 44.

²⁸ JUHÁSZ: *i.m.*, 40.

²⁹ Kaposvári Törvényszék G.40115/2011/59.

³⁰ (1) A polgári jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során a felek a jóhiszeműség és a tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

(4) Ha ez a törvény szigorúbb követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem

fogyasztott gázmennyiség után nem járt gázártámogatás, azonban az alperesnek lehetősége volt gazdasági érdekeinek érvényesítésére az olajtüzelésre való áttérés lehetséges üzleti kockázatával kapcsolatban: ennek elmaradásáért a felperes nem volt felelős. A bíróság megállapította, hogy nem sérti a jóhiszeműség és tisztesség alapelvét, illetve nem valósít meg tisztességtelen piaci magatartást a szerződő fél azzal, ha nem hívja fel a szerződéses partner figyelmét a mindkét fél által ismert tények lehetséges gazdasági következményeire, üzleti kockázatára.³¹

3.2. Biztatási kár

Az üzleti kockázat áthárítására, megosztására a biztatási kár (utaló magatartás)³² jogintézményét is megpróbálták a szerződéses felek felhasználni. Az utaló magatartás lényege, hogy a magatartás tanúsítója más személyben valamilyen képzetet ébreszt, ami ezt a személyt valamilyen cselekvésre, magatartásra indítja.³³ Az utalás tárgya tipikusan a magatartás tanúsítójának szándéka, várható magatartása, amire aztán mégsem kerül sor.³⁴ Az utaló magatartás szabálya akkor alkalmazható, ha a felek között nem jött létre szerződés, illetőleg nincs jogellenes magatartás, amelynek következményeit felelősségi úton kell rendezni; szubszidiárius törvényi tényállás.³⁵ A hivatkozott perben³⁶ 1989. második felében vegyesvállalat létrehozására irányuló „üzlettársulási” előszerződés megkötéséről tárgyaltak a felek, azonban a szerződéskötési procedúra során összeomlott a szovjet piac. A befektetéstől eleső fél biztatási kár jogcímén kívánta megtéríttetni elmaradt investícióit. A bíróság kimondta, hogy a szerződéskötés előkészítésének a szokásos üzleti kockázat körébe tartozó költségeit (mint például egy ország termékpiaci krachja miatt kiesett beruházást) a gazdálkodó szervezet maga viseli. A Legfelsőbb Bíróság egy döntésében³⁷ rögzítette: a felperesnek – feladatából adódóan – az alperes részére nyújtott anyagi támogatása, a gépbeszerzésekhez szükséges lízinglehetőség biztosítása és kezességvállalása nem jelent egyben szerződéskötési kötelezettséget. Továbbá a felperes nem ígérte alperesnek a teljes kapacitása lekötését és nem tett olyan nyilatkozatot, amelyből alperes kellő megalapozottsággal számolhatott a szerződés

hivatkozhat. Aki maga sem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, a másik fél felróható magatartására hivatkozhat.

³¹ BDT 2008. 1900.

³² A bíróság a kárnak egészben vagy részben való megtérítésére kötelezheti azt, akinek szándékos magatartása más jóhiszemű személyt alapos okkal olyan magatartásra indított, amelyből őt önhibáján kívül károsodás érte.

³³ Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 27.G.44.677/2013/10.

³⁴ Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 27.G.44.677/2013/10.

³⁵ Fővárosi Ítéletábla 14.Gf.40.209/2014/7.; BH 2005. 12.; BDT 2005. 1175.; BDT 2005. 1138.; BDT 2010. 2247.

³⁶ BH 1996. 586.

³⁷ Legfelsőbb Bíróság Pf. III. 20 889/1993.

létrejöttével, és ebben bízva nagyobb arányban költekezett, így az üzleti kockázat áthárítása végett az utaló magatartásra hivatkozás alaptalan. Egy másik ítéletben³⁸ generális jelleggel megállapítást nyert az, hogy az üzleti kockázat áthárítása végett alaptalan az utaló magatartásra hivatkozás. Valamely üzletben, beruházásban való részesedés reményében végzett tevékenység az üzleti kockázat körébe eső olyan magatartás, amely önmagában az üzlet meghiúsulása miatt nem ad alapot kárigény érvényesítésére.³⁹ A bírói gyakorlat töretlen abban, hogy a rendes üzleti kockázattal együtt járó hátrány főszabályként nem hárítható át a másik félre a régi Ptk. 6. §-a alapján.⁴⁰ ebbe a körbe tartoznak a szerződéskötés előmozdításának költségei, az üzleti cél megvalósítása érdekében eszközölt – utólag meghiúsult – befektetések, beruházások, amelyeket a fél saját kockázatvállalása körében maga tartozik viselni (hiszen egy közös üzleti vállalkozás érdekében mindegyik félnek kell olyan lépéseket tennie, amelyeknek költségkihatása van).⁴¹ Azaz a piaci forgalmi viszonyokban az üzleti kockázat körébe eső és személyes elhatározáson alapuló döntés konzekvenciáit a döntéshozónak kell viselnie, és a helytelen döntés következményei akkor sem háríthatók át a másik félre, ha annak biztatása a döntés meghozatalában közrehatott.⁴²

3.3. Szerződéskötés

A szerződések megkötése során a jogalanyok ajánlatok közötti válogatása és az abban való állásfoglalás, hogy melyik szerződéskötéskori ajánlatot fogadják el, melyiket utasítják el, az üzleti kockázat körébe eső és személyes elhatározáson alapuló döntés, amelynek konzekvenciái őket terhelik.⁴³ Az egyik szerződő fél a gazdasági döntéseiből eredő, esetlegesen meg nem térülő veszteségeit nem háríthatja át a másik szerződő félre, a szerződés létesítésével járó kockázatot neki kell viselnie.⁴⁴

A piaci viszonyok változásának lehetőségét a szerződés megkötésekor nem szabad figyelmen kívül hagyni, azt előre látni kell, és az ebből eredő kereskedelmi kockázatot viselni kell.⁴⁵

³⁸ BH 1994. 179.

³⁹ EBH 2003. 936.

⁴⁰ Szegedi Ítéltábla Gf. II. 30.226/2011/2.; Békés Megyei Bíróság 3.G.40.007/2011/27.

⁴¹ GK 14., ehhez lásd: 1/2014. PJE szerint az új Ptk-ba beépültek tekintett iránymutatás, mely a továbbiakban is figyelembe vehető, idézhető, hiszen a normaszöveget magyarázza, kiegészíti, a rendelkezés tartalmát részletesen kibontja; az új Ptk. normaszövegének értelmezésében, a jogi érvelés alátámasztásában ez felhasználható.

⁴² Pécsi Ítéltábla Gf. IV. 30.456/2012/8.; BH 1994. 308.

⁴³ Legfelsőbb Bíróság Pfv. IV. 21 606/1993.

⁴⁴ Fővárosi Törvényszék 1. Gf. 75.032/2013/7.

⁴⁵ BDT 2007. 1707.

A recesszió és a világgazdasági válság más jogkövetkezményeinek elhárítása végett a szerződő felek a culpa in contrahendo (a szerződéskötést megelőző tájékoztatási és együttműködési kötelezettség elmulasztása)⁴⁶ jogintézményére alapítottnak is indítottak pereket. Egy szerződés alanyai között az képezte a jogvita tárgyát, hogy az alperes a szerződéskötést megelőzően nem tájékoztatta a felperest arról, hogy az üzleti stratégiáját megváltoztatja és korábbi üzleti gyakorlatát nem folytatja. Azonban a bíróság megállapította: az alperes sem a szerződésben, sem az üzleti tervekben nem vállalt garanciát arra, hogy a felperes vállalkozása nyereséges lesz, ugyanis az üzleti tervekben kifejezetten feltüntetésre került, hogy a tervezett jövedelem a mindenkori piaci viszonyok, körülmények függvénye; egy vállalkozástól pedig elvárható, hogy a szerződéskötés folyamán felmérje saját üzleti kockázatát.⁴⁷

A pénzügyi intézmények tájékoztatási kötelezettsége az árfolyamváltozás lehetőségével kapcsolatos figyelmeztetésre igen, azonban az árfolyamváltozás irányára és mértékére nem terjed ki, annak hosszú távon nem prognosztizálható jellege miatt.⁴⁸

3.4. Érvénytelenségi okok⁴⁹

A bíróság úgy látott tévedés jogcímén⁵⁰ megtámadhatónak egy üzemeltetési szerződést az üzleti nyereségtől való elesés okán, hogy nem tartotta az üzleti kockázatviselés (a szerződés megkötése után a tényleges üzemeltetés körében keletkező tényezők) körébe tartozónak a szerződés megkötése során az üzemeltetésbe adó által közölt téves adatokon nyugvó, az üzleti nyereséggel kapcsolatos kalkulációkban való tévedést.⁵¹ Egy másik ügyben a felperes vis maior (gazdasági világválság) hatásának betudható árfolyamváltozásra hivatkozással vitatta, hogy érvényes kötelezettségvállalás vele szemben érvényesíthető volna, azonban a kölcsönszerződés érvénytelenségére nem hivatkozott, azt tévedés címén, az árfolyamváltozás miatt nem támadta meg.⁵²

A közös téves feltevés (rég. Ptk. 210. § /3/ bek.)⁵³ is több peres eljárásban⁵⁴ szolgált hivatkozási indokul az előnytelen gazdasági környezet miatti üzleti sikertelenség folytán

⁴⁶ régi Ptk. 205. § (4) bek.

⁴⁷ Fővárosi Ítélet 6. Pf. 22.374/2012/5.

⁴⁸ Erről lásd: CZUGLER Péter Áron: *A Kúria jogegységi határozata a devizaalapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerülő egyes elvi kérdésekről*, Jogesetek Magyarázata, 2014/2., 38.

⁴⁹ Ehhez lásd még: CZUGLER: *A Kúria...*, i.m. 38-39.

⁵⁰ régi Ptk. 210. § (1) bek.

⁵¹ BH 1988. 272.

⁵² Fővárosi Törvényszék 47.Pf.631112/2012/13.

⁵³ Ha a felek a szerződéskötéskor ugyanabban a téves feltevésben voltak, a szerződést bármelyikük megtámadhatja.

⁵⁴ 2003/1. Választottbírói határozat

elnehezült szerződési feltételek megtámadására; azonban az eljáró bíróságok több ízben rögzítették, hogy

- elvileg az üzleti kockázat körébe eső elvárások, elképzelések nem adhatnak alapot a szerződés akarathibára alapított megtámadására;⁵⁵

- nem minősül közös téves feltevésnek az az eset, ha a felek a szerződés tárgyának jövőbeni áremelkedését a valóságnál alacsonyabbnak remélték.⁵⁶

Egy másik jogvitában a felperesek megtévesztésre alapítottan támadták meg⁵⁷ az üzletrész adásvételi szerződést. A szerződéskötés előtt írásbeli tájékoztatót kaptak az alperesektől a kft. anyagi helyzetéről. A felperesek elmulasztottak utána nézni annak, hogy az alperesek jövőbeni elvárásai, a várható gazdasági eredmények reálisak-e, az üzletrész értéke megfelel-e az üzleti elképzeléseiknek. Az üzletrész adásvételi szerződés megkötésére 1994 novemberében került sor, a „Bokros-csomag” pedig 1994 decemberétől került bevezetésre. A kft. és az alperesek által előre nem látható gazdasági esemény volt a gazdasági környezet, viszonyok megváltozása, ezért a választottbíróság úgy ítélte meg, hogy a társaság működésében az ügylet megkötése után bekövetkező, a társaság anyagi helyzetét kedvezőtlenül befolyásoló változások kockázata az üzletrész vevőit (a felpereseket) terheli. Az ítéletábra megítélése szerint kimerítette a megtévesztés törvényi tényállásának elemeit az alperes azon magatartása, hogy a CDO kötvények vonatkozásában (felépítésük, működésük etc.) nem adott teljes körű tájékoztatást: csak a kedvező tulajdonságokat hangsúlyozó, egyoldalú leírást bocsátott a felperes rendelkezésére.⁵⁸

Szintén az érvénytelenség körében a Kúria úgy vélte, hogy a szerződésnek a szolgáltatás és ellenszolgáltatás feltűnően nagy értékkülönbségére alapított megtámadására nem ad okot az, hogy az alperesnek nem váltak be a számításai, a szerződésből nem származott olyan haszna, mint amivel a szerződéskötéskor kalkulált.⁵⁹ Az ítéletábra sem látta megalapozottnak a feltűnő értékaránytalanságra hivatkozást ingatlan adásvételi szerződésnél (a felperes keveselte a vételárat), mert a nagyobb értékű ingatlanok értékesítése – a gazdasági válság hatásaként – 2008. ősze óta jelentősen visszaesett, és áruk jelentősen stagnált.⁶⁰

A bírói gyakorlat alapján jogi személy is hivatkozhat az általa más gazdasági társasággal kötött szerződés uzsorás jellegére, ilyen esetben az uzsora megállapításának alapfeltétele, hogy az egyik fél válságos gazdasági helyzetét kihasználva jusson a másik fél feltűnően

⁵⁵ BH 1998. 272.

⁵⁶ BH 1983. 205.

⁵⁷ 1997/6. Választottbírósági határozat

⁵⁸ Fővárosi Ítéletábra 6. Pf. 21.857/2011/5.

⁵⁹ Kúria Gfv. IX. 30.349/2011.

⁶⁰ Debreceni Ítéletábra Gf. I. 30.889/2011/2.

aránytalan előnyhöz.⁶¹ az uzsora szempontjából releváns hátrányos helyzet gazdasági kényszerhelyzetet jelent, a gazdasági kényszer diktálta döntés azonban nem azonosítható a jogi értelemben vett kényszerhelyzettel.⁶²

A bíróság egy kölcsönszerződés kapcsán megállapította, hogy az árfolyamkockázat adósra áthárítása a szerződéskötés időpontjában jóerkölcsebe ütközést nem eredményezett: a bíróság véleménye szerint a szerződéskötéskor (2007-ben) a devizaalapú kölcsönszerződésekkel együtt járó árfolyamkockázat áthárítása, valamint a szerződésben kifejezetten költségként szabályozott árfolyamrés megjelenése a társadalom rosszállását nem váltotta ki, az erkölcsi normákat, szokásokat nem sértette.⁶³

3.5. Bíróság általi szerződésmódosítás

Az 1920-as évek végén válságjogi eszköznek tekintették a bírói szerződésmódosítást:⁶⁴ „legújabbán a magánjogi autonómia megszorítása a kifejezett rendelkezések mögött rejlő érdekkapcsolatok mérlegelésében és az ügyleti nyilatkozat tartalmának módosításában mutatkozik.”⁶⁵ Az akkori Curia több döntésében is alkalmazta ezt a jogintézményt („a bírói szerződésmódosítási jog analógiás kiterebélyesítése”),⁶⁶ például árfolyamváltozások,⁶⁷ hiteljogi problémák⁶⁸ esetén; továbbá a Magánjogi Törvényjavaslat is tartalmazott ilyen tárgyú rendelkezést.⁶⁹ Olyan curiai álláspont is volt, amely szerint „nem lehet kizártnak tekinteni azt, hogy a szerződő fél, aki a háború folytán megváltozott termelési viszonyoknak gazdasági hátrányával számolhatott, a teljesítés feltételeinek módosítását igényelhesse.”⁷⁰

Legújabb kori bírói gyakorlatunk a bírói szerződésmódosítást a szerződésekbe bírói úton történő beavatkozásnak tekinti: a *clausula rebus sic stantibus* tételének alkalmazására csak a

⁶¹ eBDT 2005. 1089.

⁶² Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.446/2013/3.

⁶³ Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 12.G.42.242/2013/41.

⁶⁴ CSEHI ZOLTÁN: *Az egyoldalú szerződésmódosítás általános kérdései = (L)ex Cathedra et Praxis, Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*, szerk. CSEHI Z. – KOLTAY A. – LANDI B. – POGÁCSÁS A., Pázmány Press, Budapest, 2014. 85.

⁶⁵ FÜRST LÁSZLÓ: *Bírósági szerződésmódosítás*, Polgári Jog, 1929/3. 106.

⁶⁶ *Uo.*, 108.

⁶⁷ Curia P. V. 8064/1926.

⁶⁸ Curia P. VII. 7618/1927.

⁶⁹ Mtj. 1150. §: Ha kétoldalú szerződés esetében, a szerződés megkötése után az általános gazdasági viszonyokban a szokásos szerződési kockázatot meghaladó, olyan mélyreható változás állott be, amellyel a felek okszerűen előre nem vethettek számot, s amelynek következtében a szolgáltatásnak és ellenszolgáltatásnak a felek részéről szem előtt tartott gazdasági egyensúlya felbomlott, vagy a szerződés alapjául szolgáló másnemű feltételezés meghiúsult, úgy, hogy az egyik fél a jóhiszeműséggel és a méltányossággal ellentétben nem várt nyereségre tenne szert, a másik fél pedig ugyanilyen veszteségeket szenvedne: a bíróság a felek kölcsönös kötelezettségeit megfelelően módosíthatja, vagy az egyik felet – esetleg a kár méltányos megosztásával is – elállásra jogosíthatja fel.

⁷⁰ Curia P. III. 1544/1921.; Curia P. IV. 5163/1918.

felek tartós jogviszonyát rendező szerződések esetén van lehetőség.⁷¹ A szerződés módosításával a bíróság a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás mértékét alakítja a megváltozott körülmények folytán, így konstitutív ítéletével a felek jogviszonyát a fennmaradás érdekében a korábban fennállt jogi helyzettel eltérően jövőre nézve rendezi.⁷² A bírói szerződésmódosítás célja a megbomlott értékegyensúly helyreállítása,⁷³ a szerződéses egyenértékűség fennmaradásának biztosítása,⁷⁴ ennek során vizsgálni kell a szerződő felek magatartását, mindkét fél helyzetét, tulajdonostársak jogait és a dologhoz fűződő törvényes érdekeit, az okszerű gazdálkodás követelményeit, a bekövetkezett sérelem nagyságát és az esetleges módosítással a másik félnek okozott hátrányt.⁷⁵

A régi Ptk. 241. §-ára alapítottan a bíróság módosíthatta a kontraktust három konjunktív feltétel fennálltakor:⁷⁶ a megállapodás tartós jogviszonyra irányul,⁷⁷ a szerződéskötést követően változás következett be a szerződéses jogviszonyban,⁷⁸ és ennek folytán a szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét⁷⁹ sérti.⁸⁰

E szabály alkalmazhatóságának általános határait is rögzítette a magyar judikatúra:

- a pénzüpi viszonyok változása okán az egyik szerződő fél az üzleti tevékenysége körében alkalmazott üzletszabályzatát, mely a szerződés részét képezte, csak a másik fél hozzájárulásával módosíthatja, ennek hiányában változtatás csak a Ptk. 241. §-a alapján vagy a vele szerződő féllel közösen érvényesíthető;⁸¹
- ha megélhetési viszonyok kedvezőtlen változása esetén a szerződési feltételeket jogszabály módosítja és ezen megváltozott feltételeket a szerződő fél elfogadja, utóbb a

⁷¹ Pécsi Ítéltábla Gf. IV. 30.164/2011/5.; Csongrád Megyei Bíróság 7.G.40.267/2008/7.

⁷² Vas Megyei Bíróság 17.P.20.096/2011/6.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. IX. 20.104/2004.

⁷³ Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.315/2010/4.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. VIII. 21.538/2008/4.

⁷⁴ Pécsi Ítéltábla Gf. IV. 30.164/2011/5.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 20.009/2011/5.; Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 21.P.21.875/2010/16.; Budakörnyéki Bíróság P.21228/2008/6.

⁷⁵ Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság 21.P.21.875/2010/16.

⁷⁶ ZOVÁNYI NIKOLETT: *A clausula rebus sic stantibus elv XX. századi magyar alkalmazása*, Studia Juvenum, DE ÁJK, Debrecen, 2009. 400-401.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. II. 20.009/2011/5.; Vas Megyei Bíróság G.40125/2010/23.; Szegedi Ítéltábla Pf. II. 20.330/2009/3.

⁷⁷ Vas Megyei Bíróság G.40125/2010/23.: Tartósnak olyan jogviszonyok minősülnek, amelyek nem egyetlen aktussal, hanem huzamos vagy ismétlődő szolgáltatásokkal teljesíthetők. Nem minősül tehát tartós jogviszonynak általában az a szerződéses kapcsolat, amelyben az egyik fél teljesítése lezárult, és a jogviszonyt kizárólag a másik fél teljesítésének elhúzódása tartja fenn. A bírói gyakorlat sem az adásvételi szerződést, sem a kölcsönszerződést, sem a részletvételt nem tekinti tartós jogviszonynak. Lásd még: Legfelsőbb Bíróság Pfv. I. 21.680/2008.; Legfelsőbb Bíróság Legfelsőbb Bíróság Pfv. VI. 20.239/1999/5.; BH 1997. 242.

⁷⁸ BH 2005. 347.: Nem kérheti a szerződés bírósági módosítását az a fél, aki a körülmények megváltozására a szerződéskötéskor számíthatott. Körülményváltozásra lásd még: Szegedi Ítéltábla Pf. II. 20.330/2009/3.; BH 2001. 169.

⁷⁹ Az érdeksérelem akkor lényeges, ha ennek figyelembevételével a felek a szerződésüket eredeti tartalommal nem kötötték volna meg, Pécsi Ítéltábla Gf. IV. 30.164/2011/5.

⁸⁰ *A Ptk. magyarázata*, szerk. GELLÉRT GYÖRGY, Közlönykiadó, Budapest, 2007. 319.; *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*, szerk. PETRIK FERENC, CompLex, Budapest, 2007. 905.; *Polgári jog, Kommentár a gyakorlat számára*, hvgorac, Budapest, 2008. 423.

⁸¹ BH 1993. 513.

szerződésnek bírósági úton való módosítására csak akkor kerülhet sor, ha ennek alkalmazására okot adó változások a szerződésmódosítás időpontjához képest később következtek be;⁸²

- bírói szerződésmódosításra visszamenőleges hatállyal nincs lehetőség;⁸³
- gátat szab a bírósági szerződésmódosításnak az is, hogy megszűnt kontraktus nem módosítható.⁸⁴

Többször előfordult a bírói gyakorlatban, hogy a gazdasági válság okán kérelmezett bírósági szerződésmódosítás nem volt alkalmazható a konjunktív feltételek valamelyike hiányában:

- önmagában az a körülmény, hogy valamely szerződéses rendelkezés a piaci-pénzügyi viszonyoknak a várakozástól eltérő alakulása folytán utóbb tévesnek bizonyul, nem szolgálhat alapul a szerződés bíróság általi módosításához, mivel ennek további feltétele a fél lényeges, jogos érdekséreleme;⁸⁵

- tartós jogviszony módosítására irányuló keresetben nem elegendő a szerződéskötést követően beállott általános körülményre (például az árszínvonal-változásra) utalni, hanem annak a szerződésre gyakorolt hatását is konkretizálni kell.⁸⁶

A bírósági úton történő szerződésmódosítás körében nemcsak a Ptk. 241. § feltételeinek fennállta volt vizsgálat tárgya, hanem a feltételek értelmezésére is sor került:⁸⁷ ha a felek a szerződés megkötésekor a termelés mennyiségének a jövőbeli bizonytalanságát és a nyereség alakulását a kölcsönös kockázatvállalás körébe vonták, akkor az ilyen jellegű és az adott helyzetben várható – az ésszerű kockázatvállalás kereteit meg nem haladó – körülmény-változásokkal a feleknek a szerződési feltételek meghatározásakor számolniuk kellett; ilyenkor a lényeges jogos érdeksérelemre hivatkozással nem követelhető szerződésmódosítás.

Szintén nincs helye a Ptk. 241. §-ára alapítottan a megállapodás bíróság általi módosításának, ha az alapvető társadalmi-gazdasági változások széles körben jelentkező következményeiről van szó.⁸⁸ Az infláció, a piaci versenykörülmények, valamint a kereslet-kínálat viszonyainak változása az üzleti kockázat körébe tartozik, amely egyik felet sem

⁸² BH 1999. 129.

⁸³ Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.315/2010/4.; BH 1999. 453.; BH 1996. 266.; ZOVÁNYI: *i.m.*, 403.

⁸⁴ Vas Megyei Bíróság 17.P.20.096/2011/6.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. VIII. 22.237/2006/4.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. III. 22.128/1999/6.; BH 1998. 274.; *Az új Ptk. magyarázata V/VI., Polgári Jog, Kötelmi jog*, szerk.: PETRIK FERENC – WELLMANN GYÖRGY, hvgorac, Budapest, 2013. 344.

⁸⁵ Legfelsőbb Bíróság Gfv. IX. 30.144/2011/4.; BDT 2007. 1707.

⁸⁶ BH 1977. 118.

⁸⁷ BH 1988. 80.; BH 1984. 489.; ZOVÁNYI: *i.m.*, 402.

⁸⁸ BH 1992. 123.; A Ptk. magyarázata *i.m.*, 323.; NOCHTA TIBOR: *A gazdasági válság mint szerződési kockázat = Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*, szerk.: NÓTÁRI Tamás, Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 211.

jogosítja fel szerződésmódosítás kérésére, illetve nem vezet automatikusan szerződésmódosításhoz.⁸⁹ A piaci helyzet általános változása sem szolgálhat alapul az egyedi kontraktus bírósági módosítására: a szerződéskötéssel a felek mindegyike üzleti kockázatot vállal, a bírósági szerződésmódosítás intézménye nem lehet a vállalt üzleti kockázat megszüntetésének vagy újraelosztásának az eszköze.⁹⁰

Összességében tehát a Ptk. nem ad felhatalmazást arra, hogy a gazdasági élet egészét, vagy egy-egy szerződéstípusba tartozó megállapodások minden alanyát érintő változások esetén a bíróságok az egyedi kontraktusokat módosíthassák:⁹¹ a gazdasági környezetváltozás, az adott termékek piacának összeomlása a szerződéskötés körülményeinek olyan lényeges megváltozását jelentheti, amelyre a felek a szerződéskötéskor nem számíthatnak, és az ésszerű kockázatvállalás körében nem is számíhattak, és ezeknek a következményeit a feleknek közösen kell viselni.⁹²

A hatályba nem lépett Ptk.,⁹³ a Szakértői Javaslat⁹⁴ és a Ptk-tervezet⁹⁵ a szerződés bírósági módosítása alkalmazásának következményéül szabta (a hatályos Ptk. három konjunktív feltételén kívül), hogy a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződéskötéskor nem volt előre látható, a körülményváltozást nem a szerződő fél idézte elő és nem tartozik a fél rendes üzleti kockázatának körébe a körülményváltozás.⁹⁶ Az utolsó feltétel értelmezése során látunk arra lehetőséget, hogy a gazdasági válság és annak hatásai ne feltétlenül „rendes üzleti kockázatként” kerüljenek értékelésre, de ehhez az eddig irányadó bírói gyakorlat megváltozása szükséges.

Az új Ptk. a régi Ptk. szabályozásához képest pluszfeltételek támasztásával – az előbbiekben jelzett új értelmezési lehetőség figyelmen kívül hagyása esetén – még szűkebb

⁸⁹ *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. év V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*, szerk.: OSZTOVITS ANDRÁS, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014. 466-467.; Szegedi Ítéltábla Gf. I. 30.315/2010/4.; Legfelsőbb Bíróság Pfv. VIII. 21.211/2008/7.; BH 1996. 145.; BH 1993. 670.; A Ptk. magyarázata *i.m.*, 325. p.; Lásd NOCHTA: *i.m.*, 4.

⁹⁰ Kúria Pfv. I. 21.436/2012/7.; 2003/1. Választottbírósági határozat; BH 1993. 670.; BH 1988. 80.; BH 1985. 470.

⁹¹ 6/2013. PJE; A CompLex Jogtár Ptk. 241. §-hoz fűzött magyarázata; CZUGLER: *A Kúria... i.m.*, 40.: „amikor a szerződések nagy tömege társadalmi méretű és azonos hatásoknak van kitéve, úgy ennek következményeit lehetetlen egyedi peres eljárásokban kezelni, figyelemmel a peres eljárás időigényes voltára, továbbá arra, hogy egyedi perekben a bírói mérlegelés lehetősége kizárja, hogy azonos megoldások szülessenek.”

⁹² BDT 2000. 277.

⁹³ 2009. évi CXX. tv. 5:168. § (1) bek.

⁹⁴ 5:175. § (1) bek.

⁹⁵ T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről, Bp., 2012. július, 6:192. §

⁹⁶ *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*, szerk.: VÉKÁS LAJOS, CompLex, Budapest, 2008. 845.: „A professzionális gazdasági szereplők követelményrendszerére épülő Javaslat világossá teszi, hogy mindenki maga köteles felmérni a szerződéskötéssel együtt járó üzleti kockázatot, és annak bírói segédlettel történő csökkentésére nincs lehetőség.”

körben teszi lehetővé a bírói szerződésmódosítást.⁹⁷ „A szerződés módosítása során a felekhez hasonlóan a bíróság is eltérhet a szerződésre vonatkozó diszpozitív szabályoktól, e döntése során – kivételképpen – a bíróságot is csak a kógens jogszabályok kötik.”⁹⁸

3.6. Gazdasági lehetetlenülés

A II. világháború előtti magánjogban már felismerték azt,⁹⁹ hogy a gazdasági válság olyan jogi problémákat produkál, ahol a szerződéses szolgáltatás abszolút értelemben lehetséges, viszont a kötelezett oldaláról gazdasági okokból és méltányossági alapon relatíve mégis lehetetlen.¹⁰⁰ „Gazdasági lehetetlenülés nemcsak akkor forog fenn, amidőn a szolgáltatás az adós nagyobb anyagi romlását vonná maga után, hanem már akkor is, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között feltűnő aránytalanság volna és az egyik fél a másik rovására aránytalanul kedvezőbb vagyoni helyzetbe kerülne, úgy hogy a követelése, vagy éppen elfogadása a szolgáltató hibáján kívül beállott helyzet kiméretlen kizsákmányolásának és így a joggal való visszaélésnek a tekintete alá esnék.”¹⁰¹ A megfelelő jogi alapok és indokok kidolgozása után a gazdasági lehetetlenülést a relatív kötelemszüntető okok közé sorolták be,¹⁰² azzal, hogy a szerződés teljesítése után már nem lehet gazdasági lehetetlenülésre hivatkozni, hiszen a teljesítés ténye igazolja, hogy az nem volt gazdaságilag lehetetlen.¹⁰³ A gazdasági lehetetlenülés csak annyiban látták alkalmazhatónak, amennyiben „teljesen

⁹⁷ 6:192. § [Bírósági szerződésmódosítás]

(1) Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállott körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és

a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előrelátható;
b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; és
c) a körülmények változása nem tartozik rendes üzleti kockázata körébe.

(2) A bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően úgy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön.

⁹⁸ *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, szerk. VÉKÁS LAJOS, Complex, Budapest, 2013. 656.; *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk.: VÉKÁS LAJOS – GÁRDOS PÉTER, Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 1640.

⁹⁹ Ehhez lásd: CZUGLER PÉTER ÁRON: *Hitelválságok kezelése egykor és most, a bethleni konszolidáció magánjogi válságjogának tanulságai a jelenkor számára*, Jogtudományi Közlöny, 2015/1. 37-48.

¹⁰⁰ MARKOS OLIVÉR: *Gazdasági lehetetlenülés a valorizációs javaslatban*, Polgári Jog, 1925/9. 359. Curia P. IV. 11622/1915

¹⁰¹ Curia P. V. 2226/1921.; Curia P. V. 1934/1921.; Curia P. III. 5021/1921.; ZOVÁNYI *i.m.*, 395.

¹⁰² MARKOS *i.m.*, 360.; Mtj. 1150. §; Curia P. V. 1613/1924.; Curia P. VI. 2537/1927.: „A gazdasági lehetetlenülés nem állandó, normális gazdasági életben alkalmazandó kötelemszüntetési ok, hanem csak a gazdasági életnek rendkívüli, társadalmi, politikai katasztrófák által előidézett, előre nem látható, általános hatású változásai esetén, mint a méltányosság biztosító szelepe jöhet használatba.”

¹⁰³ BLAU GYÖRGY: *Gazdasági lehetetlenülés. Vételár valorizálása*, Polgári Jog 1926/1-2. 39.

előreláthatatlan és általános, nagyhatású események folytán az áruszolgáltatás körülményei teljesen megváltoztak.”¹⁰⁴

Ezredfordulónk joggyakorlatában is a hátrányossá vált gazdasági, piaci környezet folytán aránytalanná vált szerződéses jogviszonyból a kötelezetti pozícióban lévő fél gazdasági lehetetlenülésre¹⁰⁵ hivatkozással próbált már szabadulni. A bíróság viszont arra a következtetésre jutott: nem kizárt a gazdasági okból történő lehetetlenülés, azonban a bankkölcsön-szerződésnél a kölcsön visszafizetési kötelezettség tartama alatt bekövetkezett gazdasági, piaci változások az üzleti kockázat körébe tartozó körülmények, amelyeket egy hosszú lejáratú kölcsönszerződés megkötésekor a kölcsönvevő (adós) nem hagyhat figyelmen kívül, és ebből következően azt viselni tartozik.¹⁰⁶

Hasonló ítéletek születettek bérleti¹⁰⁷ és részvény-adásvételi megállapodások kapcsán is: az üzleti kockázat körében előállott körülmények a gazdasági és érdekbeli lehetetlenülést nem alapozzák meg.¹⁰⁸

Más perben azt is megállapította a bíróság, hogy gazdasági lehetetlenülésre hivatkozva nem lehet kérni a kontraktus bíróság általi megváltoztatását, mivel a Ptk. 241. §-a szerinti bírósági módosítás és a szerződés lehetetlenülésének megállapítása egymást kizáró két ítéleti rendelkezésnek tekinthető.¹⁰⁹

A legújabb bírói ítékezésben viszont a gazdasági válság kapcsán már felmerült annak vis maiorkénti minősítése (amely a szerződés lehetetlenüléséhez vezet),¹¹⁰ valamint esetleges gazdasági, érdekbeli lehetetlenülésként értékelése.¹¹¹

3.7. A teljesítés megtagadása

Villamosenergia-kereskedelmi szerződés kapcsán keletkezett jogvitában az alperes a gazdasági világválság és következményeit vis maiornak tekintette, és erre hivatkozva tagadta meg kontraktuális kötelezettsége teljesítését. A Fővárosi Ítéltábla döntésében kifejtette: „A

¹⁰⁴ Curia P. VII. 7299/1925.; SZLADITS KÁROLY: *Magyar magánjog vázlatja II. rész*, Grill Kiadó, Budapest, 1935. 103-104.; BLAU GYÖRGY: *Tartozások csökkentése, mint válságjogi következmény*, Magyar Jogász Egylet Értekezések, 1935. 63-93.; NOCHTA TIBOR: *A gazdasági válság, mint szerződési kockázat* című habilitációs tudományos előadását (Pécs; 2012. 12. 03.)

¹⁰⁵ régi Ptk. 312. § (1) bek.: Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnik.; LB Pfv. IV. 21.139/2011.

¹⁰⁶ Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.148/2009/4.

¹⁰⁷ Pécsi Ítéltábla Gf. IV. 30.316/2010/4.

¹⁰⁸ Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.118/2011/4.

¹⁰⁹ BDT 2000. 277.

¹¹⁰ Tatabányai Törvényszék 10.P.21.001/2012/11.; LB-H-GJ-2011-152.; Ezzel kapcsolatban még lásd NOCHTA TIBOR: *A gazdasági válság, mint szerződési kockázat* című habilitációs tudományos előadását (Pécs; 2012. 12. 03.)

¹¹¹ Fővárosi Ítéltábla 9. Pf. 21.633/2012/5.; DIT-H-PJ-2011-42.

gazdasági világválság a gazdasági élet valamennyi szereplőjét érintő, és a vállalkozások gazdálkodására hosszabb ideig befolyással lévő folyamat, amely kétség kívül hatást gyakorol a gazdasági élet szereplőire, de nem tekinthető olyan, a gazdálkodó szervezeteken kívül álló eseménynek, amelynek következményei a gazdasági versenyben résztvevő vállalkozásokat azonos mértékben és azonos módon sújtja, illetőleg közvetlenül akadályozza a szerződéses kötelezettségek teljesítésében. A gazdasági világválság így egyrészt nem külső körülmény, másrészt az adott gazdálkodó szerv addigi gazdálkodásától függően tekinthető csak elhárítható vagy elháríthatatlan eseménynek, ezért nem minősül olyan objektív külső oknak, amely a fennálló szerződések teljesítésének megtagadásához jogos indokul szolgálna.”¹¹²

3.9. A szerződés megszüntetése

Volt arra is példa, hogy a kötelezett a felmondás¹¹³ (a szerződés egyoldalú megszüntetésének) jogintézményét használta a számára elnehezült szerződéstől való megváltásra. A bíróság megállapította,¹¹⁴ hogy az alperes (az adós) a felmondási jog gyakorlásával szerződésszegést követett el, mivel a kedvezőtlen tendenciákra, amelyek ismeretében a megállapodást megkötötte, a felmondás okául eredményesen nem hivatkozhat. A vagyoni helyzet megítélésénél az árbevétel-kiesést, a piaci helyzet kedvezőtlen alakulását, a likviditási problémákat nem lehet értékelni, a felmondási ok valóságát nem az utóbb ismertté vált tények alapján kell megítélni.¹¹⁵

A fenti, a szerződés dinamikáját követő elemzés jól mutatja, hogy a magyar bíróságok a gazdasági-pénzügyi krízishelyzeteket alapvetően szerződési kockázatként kezelik, és a *pacta sunt servanda* elve mellett teszik le a voksukat a *clausula rebus sic stantibus* tágított értelmű alkalmazása helyett. A hazai bíróságokhoz hasonlóan az Európai Bíróság is¹¹⁶ – melynek ítélkezési tevékenysége kihat a tagállami bíróságok jogalkalmazási gyakorlatára¹¹⁷ – szerződési rizikónak tekinti a gazdasági-pénzügyi válságszituációkat, a gazdasági szereplőknek viselniük kell a tevékenységükkel járó gazdasági kockázatokat. Az Európai Bíróság szerint minden szerződéses jogviszonyban fennáll ugyanis annak a kockázata, hogy az egyik fél nem hajtja végre megfelelően a megállapodást, vagy egyenesen fizetéképtelenné

¹¹² Fővárosi Ítéltábla 13. Gf. 40.376/2011/9.

¹¹³ A Ptk. 525. § (1) bekezdésre hivatkozással mondta fel az alperes a hitelintézettel kötött kölcsönszerződést.

¹¹⁴ BH 2005. 63.

¹¹⁵ Hasonlóan lásd: Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma 12.G.41.487/2011/33.

¹¹⁶ C-118/07. ECLI: EU: C: 2009: 715; M. POIARES MADURO főtanácsnok indítványa C-19/03. II. 24. ECLI: EU: C: 2004: 524; C-162/96. ECLI: EU: C: 1998: 293

¹¹⁷ GOMBOS KATALIN: *Bírói jogvédelem az Európai Unióban*, CompLex, Budapest, 2009. 27.

válík; ilyenkor a szerződő felek feladata, hogy ezt a kockázatot magában a szerződésben megfelelő módon csökkentsék.¹¹⁸

4. Európai kitekintés a gazdasági/üzleti kockázat szerződési jogi vonatkozásai kapcsán

Az európai országok magánjogi normái és az európai magánjog egységesítését szolgáló kódexek (kódextervezetek) eltérő képet mutatnak a szerződéskötéskor előre nem látható események bekövetkezte folytán előállt kontraktusbeli egyensúlytalanság kezelése vonatkozásában.¹¹⁹

Európában általános nézet, hogy a bíróságok szerződésekbe történő 'beavatkozása' nem megengedett akkor, ha a felek meg tudják 'védeni' magukat ún. 'force majeure' vagy 'hardship' klauzulákkal, amelyek a kontraktus megváltozott körülményekhez igazítására tartalmazznak előírásokat.¹²⁰ A 'force majeure' klauzula akkor használatos, ha a szerződő felek ellenőrzésén kívüli olyan esemény következik be, amely folytán a megállapodás teljesítése lehetetlenül, és ekkor a klauzula rendelkezéseiből a szerződési hatály felfüggesztése, vagy a szerződés megszűnése következik.¹²¹ A 'hardship' klauzula funkciója olyan helyzetek megelőzése, ahol az előre nem látható körülmények lényeges változása a szerződési szinallagmát 'felborítja' és ebből kifolyólag a kontraktus teljesítése valamelyik fél számára lényegesen elnehezül; a klauzula alapján a szerződés 'felülvizsgálatára' kerül sor a szerződő felek, vagy harmadik személy által.¹²²

A francia szabályozás¹²³ a pacta sunt servanda elve mellett tart ki, arra alapozva, hogy a bíró nem tudja ítéletei nemzetgazdasági hatását felmérni, ezért nem módosíthatja a kontraktust (a bírói „szerződésmódosítás azzal a kockázattal jár, hogy veszélyezteti a másik szerződő fél egyéb, szerződésben vállalt kötelezettségeinek teljesítését és ezzel általános

¹¹⁸ C-47/07. ECLI: EU: C: 2008: 726 Masdar Ltd. (UK) v Európai Közösségek Bizottsága; Hasonló álláspontokat lásd még: C-206/08. ECLI: EU: 2009: 540 Eurawasser ügy; C-300/07. ECLI: EU: 2009: 358 Hans & Christophorus Oymans ügy; C-234/03. ECLI: EU: 2005: 644 Contse és társai ügy

¹¹⁹ Ez megmutatkozik a szerződési körülmények megváltozására alkalmazott kifejezésekben is: a francia *imprévision*, az olasz *eccessiva onerosità*, az angol *frustration & hardship*, a német *Störung/ Wegfall der Geschäftsgrundlage* nem ugyanazt takarják.

¹²⁰ URIBE R. M. *The effect of a change of circumstances on the binding force of contracts, Comparative perspectives*, Intersentia, Cambridge – Antwerpen – Portland, 2011. 16.

¹²¹ URIBE: *i.m.*, 14.

¹²² URIBE: *i.m.*, 14-15., 253.

¹²³ Code Civil Art. 1148, Art. 1134.

egyensúlyhiányt vált ki megállíthatatlan és beláthatatlan láncreakción keresztül...”).¹²⁴ Azonban a francia bírói gyakorlatba is beszüremkedik már a „szerződés igazságosságának” elve, amely alapján az előre nem látható gazdasági körülményváltozások esetén, a szerződéses egyensúly kirívó megbomlásakor a bíró elismeri a felek kontraktus-újrátárgyalási lehetőségét,¹²⁵ azt a jóhiszeműség és a tisztességes üzletvitel elvei alapján lefolytatva.¹²⁶ Felmerült az az álláspont is, hogy a szerződési körülmények szerződéskötéskor előre nem látható megváltozásából eredő értékelődés érintheti a szerződési causát is, és ennek hiánya a kontraktus megszűnését eredményezheti.¹²⁷

Az osztrák szerződési jogi szakirodalom is óvatosan kezeli a *pacta sunt servanda* és a *clausula rebus sic stantibus* kérdéskört: az ABGB 901. §-a¹²⁸ alapján megtámadható a szerződés, ha a szerződéskötést követő körülményváltozások folytán a jogügylet-tipikus feltételek kiesnek, ez pedig nem volt előrelátható és ez a helyzet mindkét szerződéses partnert érinti;¹²⁹ ennek jogkövetkezménye a szerződés „kiigazítása” vagy megszüntetése lehet.¹³⁰

A holland és az olasz normák¹³¹ különbséget tesznek megállapodás létesítése utáni, a szerződés természetéből fakadó, a kontraktus rendes kockázata és a megállapodás jellegétől független körülményváltozások között, és ez utóbbiakkal kapcsolatban a méltánytalanul járt holland kötelezett a bíróságtól a szerződés módosítását, illetve megszüntetését kérheti, míg Olaszországban az a fél, aki számára a kontraktus teljesítése terhesebbé vált, csak a szerződés megszüntetése iránti igényt terjeszthet elő a bíróságnál.

A szerződéses jogviszonnyal összefüggő, vagy attól független rizikótényezők elhatárolása nélkül engedi a görög polgári jogi előírás¹³² és a közös referenciakeret vázlata¹³³ (ez utóbbi csak feltételekkel, pl.: rendkívüli körülményváltozás, előre nem látható kockázatnövekedés, a

¹²⁴ THOMAS KADNER-GRAZIANO – BÓKA JÁNOS: *Összehasonlító szerződési jog* CompLex, Budapest, 2010., 435.

¹²⁵ SZILÁGYI FERENC: *Európai szerződési jog és a nemzeti szerződési jog rendszere: átültetési gyakorlatok és európai perspektívák*, Magyar Jog, 2012/5., 281.

¹²⁶ URIBE: *i.m.*, 46., 55., 57.

¹²⁷ CSEHI: *i.m.*, 92.

¹²⁸ Haben die Parteien den Bewegungsgrund, oder den Endzweck ihrer Einwilligung ausdrücklich zur Bedingung gemacht; so wird der Bewegungsgrund oder Endzweck wie eine andere Bedingung angesehen. Außer dem haben dergleichen Äußerungen auf die Gültigkeit entgeltlicher Verträge keinen Einfluß. Bei den unentgeltlichen aber sind die bei den letzten Anordnungen gegebenen Vorschriften anzuwenden.

¹²⁹ VECSEY M.: *Wirtschaftsprivatrecht in Ungarn (ausgewählte Fragen)*, Bécs, Wirtschaftsuniversität Wien, 2013. 10. 24-én tartott előadása alapján.

¹³⁰ <http://kommentare.rdb.at/kommentare/contentVersion/rummel>; MANZ Online-Bibliothek; Letöltés ideje: 2014. 03. 28.

¹³¹ Burgerlijk Wetboek Art. 6:258; Codice Civile Art. 1467.; KADNER-GRAZIANO – BÓKA: *i.m.*, 425., 429.

¹³² 388. §, KADNER-GRAZIANO – BÓKA: *i.m.*, 428.

¹³³ *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference*, Sellier, Munich, 2008. III-1:110: Variation or termination by court on a change of circumstances

teljesítés túlságosan terheessé válása) a szerződést érintő körülmények rendkívüli megváltozása miatt a bírósági szerződésmódosítást, illetve szerződésmegszüntetést.

A svájci judikatúra szerint a bírói szerződéskiigazítás által pusztán egy utóbb keletkezett, masszív elfogadhatatlanság szüntető meg, azonban a teljes szerződési egyensúly nem állítható vissza.¹³⁴

A spanyol szerződési jog egyrészt tartalmaz olyan előírást, amely alapján tartós kontraktuális jogviszonyoknál, amennyiben rendkívüli és előre nem látható esemény a szerződés teljesítését kirívóan elnehezíti, a teljesítésre kötelezett fél követelheti a szerződés megszüntetését;¹³⁵ másrészt a megállapodást a szerződési körülmények előre nem látható, váratlan és megterhelő megváltozása esetén a bíróság korrigálhatja a szerződés tartalmát, feltéve, hogy a szerződő felek sikertelen kísérletet tettek a szerződés újratárgyalására.¹³⁶

A szerb szerződési jog szerint, ha a szerződéskötés után az egyik fél kötelezettségének a teljesítését megnehezítő körülmény keletkezik és emiatt a szerződés célja nem megvalósítható, továbbá ez a szerződő felek igényeinek nyilvánvalóan nem felel meg, valamint ez alapján a szerződés hatályban tartása általában is igazságtalan lenne, akkor az érintett fél (akinek a kötelezettsége súlyosbodott, vagy akinek a szerződési célja a megváltozott körülmény miatt nem realizálható) kérheti a bíróságtól a szerződés módosítását, vagy megszüntetését.¹³⁷

Az új román Ptk. a szerb szerződési jogi rendelkezéshez hasonló szabályt tartalmaz: ha a szerződéses körülmények rendkívüli módon megváltoztak, és ez nem volt ésszerűen előrelátható a szerződéskötéskor (*impreviziune*), és a teljesítésre kötelezett fél nem vállalta a körülményváltozás kockázatát, valamint a szerződéses kötelezettség teljesítése nyilvánvalóan igazságtalan lenne, akkor a bíróságtól kérhető a szerződés módosítása, vagy megszüntetése, azonban a kereseti jog előfeltétele a szerződő felek közötti előzetes egyeztetés sikertelensége.¹³⁸

¹³⁴ http://de.wikipedia.org/wiki/clausula_rebus_sic_stantibus; Letöltés ideje: 014. 04. 03.

¹³⁵ LUKÁCS NIKOLETT: *A clausula rebus sic stantibus jogelv modelljeinek összehasonlító bemutatása, különös tekintettel a spanyol jogterületre*, Studia Iuvenum, DE ÁJK, Debrecen, 2011. 54-55., Conseil d'Etat March 30 1916 S. 1916. 3. 17. Cf

¹³⁶ LUKÁCS: *i.m.*, 56., Codice Civile 1458. cikk

¹³⁷ Zakon o obligacionim odnosima Član 133-136.; KADNER-GRAZIANO – BÓKA: *i.m.*, 426-427.; Külön köszönet Dr. Dudás Attila egyetemi docensnek a konzultációkért és segítségéért.

¹³⁸ Codul civil Art. 1271.; VERESS EMŐD: *Új román Polgári Törvénykönyv, szerződések és a gazdasági válság*, Korunk, 2012. 4-5.; SZEKRÉNYES JOHANNA: *A pacta sunt servanda jogelv alkalmazásáról és a szerződések körülményeiben beállt előre nem látható változások joghatásairól az új Pk. értelmében*, OTDK-dolgozat, Budapest, 2015. 9-10.; Külön köszönet Dr. Veress Emőd intézetvezető egyetemi docensnek a konzultációkért és segítségéért.

A német Polgári Törvénykönyv¹³⁹ lehetővé teszi a szerződésmódosítást, ha előre nem látható, olyan változás következett be a szerződés létesítése után, amely alapján a kontraktust nem vagy más tartalommal kötötték volna meg, és a megállapodás változatlan fenntartása az egyik féltől nem várható el. Amennyiben nem lehetséges a szerződés módosítása, vagy az a féltől ésszerűen nem elvárható, akkor a hátrányos helyzetű fél elállhat a szerződéstől (tartós kötelelemnél felmondási joggal élhet).

Az angol jog ismeri a 'frustration' (meghiúsulás) és a 'hardship' (nehézség) jogintézményét a szerződéskötést követően bekövetkező előreláthatatlan rendkívüli eseményekkel kapcsolatban.¹⁴⁰ A 'frustration' bekövetkezése a szerződés megszűnését eredményezi és a szerződés alanyai mentesülnek minden további szerződéses kötelezettség teljesítése alól.¹⁴¹ A 'frustration-t' generálhatja jogi lehetetlenülés (valamely szerződéses szolgáltatás vállalását utóbb jogszabály megtiltja),¹⁴² fizikai lehetetlenülés (tűz vagy földrengés következtében a szerződés közvetett tárgya megsemmisül)¹⁴³ és jogi célbeli lehetetlenülés (Krell v Henry [1903] 2 k. B. 740) is.¹⁴⁴ A 'hardship' révén lehetsége nyílik a szerződő feleknek arra, hogy a megváltozott körülményekhez igazítsák a köztük lévő kontraktuális jogviszonyt.¹⁴⁵ A gazdasági-pénzügyi krízishelyzetek megoldására a következő preferenciák kerültek meghatározásra: elsősorban a szerződő felek alakítsanak ki megfelelő rendelkezéseket kontraktusukban ('hardship clauses': a szerződés újratárgyalásának mechanizmusát, eljárását határozza meg a jóhiszeműség elvének szem előtt tartásával),¹⁴⁶ ezek hiányában lehetőség nyílik harmadik személy (választottbíró) által a felek közötti jogvita megoldására, a szerződés módosítása, illetve megszüntetése révén ('intervene clause':¹⁴⁷ annak a szankciója, ha a szerződő felek elmulasztják a 'hardship' miatti újratárgyalását a kontraktusnak).¹⁴⁸

¹³⁹ Bürgerliches Gesetzbuch § 313 Störung der Geschäftsgrundlage

¹⁴⁰ Erről részletesen: TREITEL G.: *Frustration and Force Majeure*, Sweet&Maxwell, London 2014.

¹⁴¹ BEALE H. G. – BISHOP W. D. – FURMSTON M. P.: *Contract Law, Directions*, Oxford University Press, Oxford, 2011. 265.

¹⁴² HALSON R.: *Contract Law*, Pearson, Harlow, 2013. 423-425.; BP Exploration Co (Lybia) Ltd v Hunt (No 2) (1979)

¹⁴³ CHEN-WISHART M.: *Contract Law*, Oxford University Press, Oxford, 2010. 318.; ELLIOTT C. – QUINN F.: *Contract Law*, Pearson Education Limited, Harlow, 2011. 305.

¹⁴⁴ POOLE J.: *Contract Law* Oxford University Press, Oxford, 2010. 470-478.; SMITH S. A.: *Atiyah's Introduction to the Law of Contract*, Clarendon Press, London, 2005. 184.

¹⁴⁵ McKENDRIK E.: *Contract Law, Text, Cases and Materials*, Oxford University Press, Oxford, 2012. 402.

¹⁴⁶ BURROWS A.: *A Casebook on Contract*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2013. 707.

¹⁴⁷ McKENDRIK E.: *Contract Law*, Palgrave Macmillan, Houndmill, 2011. 257.

¹⁴⁸ McKENDRIK E.: *Contract Law*, McMillan Law Masters, London, 1997. 255-256., 266-270., 282-284.; KADNER-GRAZIANO – BÓKA: *i.m.*, 438-439.

A Gandolfi-féle Ptk.,¹⁴⁹ az Európai Szerződési Alapelvek,¹⁵⁰ a Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei¹⁵¹ valamint az Európai Parlament és a Tanács közös európai adásvételi jogról szóló rendelettervezete¹⁵² a szerződés újratárgyalására ösztönzik a feleket a szerződéskötéskor előre nem látható események (melyek a szerződési egyensúlyt megbontják) bekövetkezése esetére. Ha ésszerű határidőn¹⁵³ belül nem jutnak a felek egyezsége, akkor bírósághoz fordulhatnak a szerződés módosítása vagy megszüntetése végett.

Egyetértünk Nochta Tiborral abban,¹⁵⁴ hogy a szerződéskötés után felmerülő többletkockázatok méltányos elosztása szükségeltetik,¹⁵⁵ a magunk részéről úgy véljük, hogy ehhez a Gandolfi-féle Ptk., az Európai Szerződési Alapelvek, a Nemzetközi Kereskedelmi Szerződések Alapelvei és a CESL rendelkezései nyújtják a legoptimálisabb eszközt.

A fenti, a szerződési kockázathoz kapcsolódó európai kitekintés jól mutatja, hogy az ismertett európai szerződési jogok adekvátabb és rugalmasabb választ adnak a szerződéskötést követően felmerülő, ésszerűen előre nem látható gazdasági kockázatok kontraktuális kezelésére. Ezek ismeretében a magyar jogalkotó és a magyar bíróság is újraértelmezhetné a problémakörhöz való hozzáállását, hiszen: „A szerződésekbe történő beavatkozás lehetősége és a szerződési szabadságnak a nemzetközi jogösszehasonlításban is felismerhető korlátozása összefügg azzal, hogy az állami szerveknek a szerződésekkel kapcsolatos magatartása a gazdasági élet változásai folytán korunkban világviszonylatban lényegesen megváltozott... Nemzetközi tapasztalatok egyértelműen mutatják, hogy összgazdasági, továbbá nemzetgazdasági szempontok a szerződési szabadság közérdekű korlátozását esetenként szükségessé teszik... gyakran kétségessé válik a felek szerződéskötési szabadsága, a szerződések tartalmának a felek részéről történő meghatározása, sőt a szerződések tartalmának változatlanul maradása is.”¹⁵⁶

¹⁴⁹ Európai Szerződési Törvénykönyv 2001 (Európai Magánjogtudósok Akadémiája) 97. Cikk, 157. Cikk

¹⁵⁰ Principles of European Contract Law 1995-2002 6:111. §

¹⁵¹ Principles of International Commercial Contract 6.2.1., 6.2.2., 6.2.3 §§

¹⁵² Common European Sales Law (CESL) 89. cikk

¹⁵³ A Gandolfi-féle Ptk.-nál ez 3, illetve 6 hónap.

¹⁵⁴ NOCHTA: *i.m.*, 216.

¹⁵⁵ Ehhez lásd még: 1987. évi 20. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye kihirdetéséről (Bécsi Vételi Egyezmény) 79. cikk (1) bek.

¹⁵⁶ 32/1991. (VI. 6.) AB határozat